

تاب آوری بافت‌های مسئله‌دار شهری

مؤلفان:

دکتر نسا خزاعی

دکتر آناهیتا اسفندیاری

مهندس سیدحسین رسولی

سازمان انتشارات واحد مآخذ ملی

۱۳۹۹

سرشناسه	:	خزاعی، نساء، ۱۳۶۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	تاب‌آوری بافت‌های مسئله‌دار شهری / مولفان نسا خزاعی، آناهیتا اسفندیاری، سیدحسن رسولی.
مشخصات نشر	:	ساری: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، واحد مازندران، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۱۶۶ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۱-۹۸-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیپا
موضوع	:	نوسازی شهری -- ایران
موضوع	:	Urban renewal -- Iran
موضوع	:	شهرسازی -- ایران -- طرح و برنامه‌ریزی
موضوع	:	City planning -- Iran -- Design
شناسه افزوده	:	اسفندیاری، آناهیتا، ۱۳۷۲-
شناسه افزوده	:	رسولی، سیدحسن، ۱۳۶۳ -
شناسه افزوده	:	جهاد دانشگاهی. سازمان انتشارات. واحد مازندران
شناسه افزوده	:	Press Organization Jahade Daneshgahi. Mazandaran Branch
رده‌بندی کنگره	:	NA۹۰۵۳
رده‌بندی دیویی	:	۷۱۱/۴۰۱۵
شماره کتاب‌شناسی ملی	:	۱۸ ۳۴

تاب‌آوری بافت‌های مسئله‌دار شهری

مولفان: نسا خزاعی، آناهیتا اسفندیاری، سیدحسن رسولی

ناشر: انتشارات جهاد دانشگاهی واحد مازندران

صفحه‌آرا و طراح جلد: حسن عموزاد مهدیرجی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۱-۹۸-۱

حق چاپ و نشر محفوظ است

ساری - خیابان امیر مازندرانی - خیابان وصال - جهاد دانشگاهی مازندران صندوق پستی: ۱۶۴۷-۴۸۱۷۵

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل اول: مفاهیم پایه و تعاریف تاب‌آوری شهری	۱۳
بافت‌های مسأله‌دار شهری	۱۵
مفهوم بافت مسأله‌دار شهری	۱۵
حاشیه‌نشینی	۱۵
اسکان غیررسمی	۱۶
بافت فرسوده شهری	۱۶
بافت فقیرنشین شهری	۱۶
آلونک	۱۷
زاغه	۱۷
گتو	۱۷
توانمندسازی	۱۸
بهسازی شهری	۱۸
نوسازی شهری	۱۸
تجدید حیات شهری	۱۸
ساماندهی فضایی	۱۹
تعریف تاب‌آوری کالبدی	۱۹
مفاهیم و تعاریف تاب‌آوری شهری	۱۹
ریشه مفهوم تاب‌آوری	۲۰
سیر تحول تاب‌آوری و تاریخچه آن	۲۰
تعریف مفهوم تاب‌آوری در دیدگاه‌های مختلف و از منظر رشته‌های مختلف	۲۰
ابعاد تاب‌آوری	۲۴
تاب‌آوری اجتماعی	۲۴
تاب‌آوری اقتصادی	۲۶
تاب‌آوری نهادی	۲۶
فصل دوم: بافت مسئله‌دار شهری و دیدگاه‌های نظری چگونگی پیدایش آن	۲۹
تعاریف و مفاهیم بافت	۳۱
مفهوم بافت	۳۱

۳۲	 مفهوم فرسودگی
۳۲	 مفهوم افت و زوال
۳۳	 بافت فرسوده
۳۳	 انواع فرسودگی
۳۳	 شاخص‌های شناسایی بافت‌های فرسوده
۳۳	 ویژگی عمومی بافت‌های فرسوده
۳۴	 بافت مسئله‌دار
۳۴	 معیارهای تشخیص بافت مسئله‌دار و محدوده آن:
۳۵	 مفهوم بافت ناکارآمد
۳۵	 ریفندگی کلیدی شهر تاب‌آور
۳۶	 تاب‌آوری و توسعه پایدار
۳۶	 دیدگاه‌ها و نظریه‌ها در رابطه با عوامل مؤثر بر چگونگی پیدایش بافت‌های مسئله‌دار
۳۷	 دیدگاه مبتنی بر مدل نیادین توسعه‌ی برونزا
۳۸	 دیدگاه اقتصاد سیاسی، فضایی
۳۸	 مانوئل کاستل (۱۹۷۷)
۴۰	 دیدگاه لیبرال
۴۴	 دیدگاه نظری برخورد با پدیده بافت‌های مسئله‌دار شهری
۴۴	 دیدگاه انسان‌گرایان
۴۷	 دیدگاه رادیکالی (مؤافق با تغییرات)
۴۷	 دیدگاه پاکسازی (تخریب کامل)
۴۹	 دیدگاه توانمندسازی
۵۷	 دیدگاه رهاسازی
۵۸	 دیدگاه نوسازی
۶۰	 دیدگاه مدیریتی- هدایتی
۶۱	 پنج موضوع مهم مدیریت شهری
۶۳	 تحلیل و نتیجه‌گیری
۶۵	 فصل سوم: نظریه‌های تاب‌آوری شهری
۶۷	 تبیین مبانی تاب‌آوری شهری
۶۷	 تبیین مبانی تئوریک و اهداف تاب‌آوری
۶۷	 مبانی نظری تاب‌آوری

۷۰	اهداف تاب‌آوری
۷۱	تبیین عرصه‌های تاب‌آوری
۷۱	ویژگی‌های جوامع تاب‌آور
۷۳	نظریه‌های مرتبط با تاب‌آوری
۷۵	دیدگاه هالینگ و پایم درمورد تاب‌آوری
۷۵	دیدگاه مبتنی بر مدل تاب‌آوری مرکز بنگاه اجتماعی
۷۵	دیدگاه کاتر در مورد تاب‌آوری
۷۶	دیدگاه دیبروجین و کلیجن در مورد تاب‌آوری
۷۷	دیدگاه گایلارد درباره اصول مدیریتی مؤثر بر تاب‌آوری
۷۸	نظریه هارولد فاستر
۷۹	دیدگاه مطالعات اکولوژی شهری مدرن در تاب‌آوری
۸۰	نظریه برونو سینرز در سیستم‌های بیولوژیکی
۸۱	دیدگاه مبتنی بر مدیریت کاربری اراضی
۸۳	فصل چهارم: ویژگی‌ها و روند شکل‌گیری بافت‌های مسأله‌دار شهری
۸۵	ویژگی کالبدی
۸۶	ویژگی‌های اجتماعی
۸۸	ویژگی‌های اقتصادی
۹۱	ویژگی‌های زیست‌محیطی
۹۲	ریشه‌یابی روند شکل‌گیری بافت‌های مسأله‌دار شهری
۹۳	انواع بافت‌های مسأله‌دار شهری
۹۳	بافت‌های تاریخی و ارزشمند
۹۴	بافت روستایی که در روند رشد شهر در بافت شهری ادغام شده است
۹۴	بافت خودرو در حاشیه شهر
۹۴	غلبه یک کاربری و کاهش تنوع کاربری
۹۵	بافت‌های گران و مجلل
۹۵	بافت‌های شهری با ساکنان کم‌درآمد و فقیر
۹۵	بافت‌های متأثر از نارسایی با عبور تأسیسات شهری
۹۵	بافت‌های مسأله‌دار در معرض انواع آلودگی‌های هوا و زمین
۹۶	بافت‌های مسأله‌دار اجتماعی
۹۶	بافت مسأله‌دار شهری به لحاظ داشتن فضاهای نامناسب

فصل پنجم: ریشه‌یابی و علل روند شکل‌گیری بافت‌های مسأله‌دار شهری.....	۹۷
علل پیدایش بافت‌های مسأله‌دار شهری.....	۹۹
علل مهاجرت.....	۱۰۰
الگوی استقرار مهاجرین و فقرا در شهر.....	۱۰۵
شیوه‌های تصرف زمین.....	۱۰۷
تهاجم سازمان یافته.....	۱۰۷
تفکیک غیرقانونی زمین با رضایت مالک.....	۱۰۸
تصرف خزنده زمین.....	۱۰۸
الگوی استقرار و محدوده‌ی قانونی شهر.....	۱۰۸
شکل محدوده‌ی بافت‌های مسأله‌دار شهری.....	۱۰۹
مراحل شکل‌گیری و دگرگونی بافت‌های مسأله‌دار شهری.....	۱۱۰
مکان‌یابی، تصرف زمین و ایجاد سرپناه موقت.....	۱۱۰
رشد سریع، شکل‌گیری و ارتقاء وضعیت سکونت‌گاه.....	۱۱۱
شکل‌گیری انسجام اجتماعی و البدی سکونت‌گاه.....	۱۱۱
توقف رشد سکونت‌گاه.....	۱۱۲
تحلیل و نتیجه‌گیری.....	۱۱۳
فصل ششم: سابقه برنامه‌ریزی و سیاست‌های مداخله در بافت‌های مسأله‌دار.....	۱۱۷
پیشینه مداخله در بافت‌های مسأله‌دار شهری در جهان.....	۱۱۹
هیبیتات یک.....	۱۲۳
اجلاس جهانی درباره‌ی زمین- ریودوژانیروی برزیل.....	۱۲۳
هیبیتات دو (اجلاس جهانی درباره‌ی شهر).....	۱۲۳
سابقه سیاست‌های مداخله در بافت‌های مسأله‌دار در ایران.....	۱۲۴
بررسی تجارب برخورد با بافت‌های مسأله‌دار شهری.....	۱۲۷
بررسی تجارب برخورد با بافت‌های مسأله‌دار در جهان.....	۱۲۸
تجارب برخورد با بافت‌های مسأله‌دار شهری در ایران.....	۱۲۹
ویژگی‌های عمومی بافت‌های مسأله‌دار شهری در ایران.....	۱۳۷
فصل هفتم: مدل‌های سنجش و تحلیل تاب‌آوری.....	۱۳۹
مدل‌های سنجش و تحلیل تاب‌آوری.....	۱۴۱
مدل مدیریت ریسک اجتماع‌محور (CBDM).....	۱۴۱
مدل سیاست طرح دوام.....	۱۴۲

۱۴۳	 مدل ارزیابی تاب‌آوری هائیتی
۱۴۳	 شبکه علیت در تاب‌آوری محیطی
۱۴۴	 مدل ResilUS
۱۴۵	 مدل مفهومی آلبرتی و همکاران
۱۴۶	 مدل مفهومی توبین
۱۴۶	 مدل سرمایه محور
۱۴۷	 مدل مکانی کاتر (DROP)
۱۴۸	 مدل شاخص خط مبنا (BRIC)
۱۴۹	 مدل خلی - زمانی دیویس
۱۴۹	 تجربه تیر شهرها و کشورها
۱۵۰	 چارچوب اجرایی هیوگو ۲۰۰۵-۲۰۱۵:
۱۵۳	 چارچوب ارزش بی‌خوار شهری
۱۵۴	 چارچوب‌ها و مدل‌های سندش تاب‌آوری
۱۵۴	 چارچوب‌های مفهومی بخش تاب‌آوری
۱۵۵	 چارچوب توبین
۱۵۵	 چارچوب معیشت پایدار
۱۵۸	 چارچوب مکانی - فضایی
۱۵۹	 چارچوب برنئو
۱۶۱	 منابع

پیش‌گفتار

یکی از وظایف برنامه‌ریزان شهری تلاش برای تبدیل شهر به محیطی امن، سالم و دارای آرامش است که سلامت شهروندان ساکن در آن را حفظ کند. آنچه برنامه‌ریزان، مدیران شهری و شهروندان پیش از وقوع بلایای طبیعی انجام می‌دهند، آنچه را که پس از وقوع بلایا رخ خواهد داد تعیین می‌کند. با این حال امکان کنترل و یا پیش‌بینی دقیق بلایا وجود ندارد و آنچه را که امکان‌پذیر است گام برداشتن در مسیر ساخت شهرهای تاب‌آورتر در مواجهه با یک بحران طبیعی یا انسان‌ساخت است. وقوع بلایای طبیعی امری حتمی است که در صورت عدم توجه به آن و عدم برنامه‌ریزی برای آن نتیجه‌ای جز تخریب، ویرانی و نابودی میراث‌های فرهنگی و دست‌آوردهای بشری را به دنبال نخواهد داشت. در نتیجه ضروری است تاب‌آوری نیز در طول زمان و برای کاهش اثرات بلایا رشد کند. بافت‌های فرسوده شهری، محدوده آسیب‌پذیری شهر از نظر سوانح و مخاطرات محیطی از آن‌ها غافل‌گردد و نارسایی‌های عملکردی، کالبدی، زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی از طرف دیگر نیازمند سناریوهای دقیق، جامع و مداخله آگاهانه و برنامه‌ریزی شده به‌منظور ساماندهی آن می‌باشد. از بهر آن‌که ویژگی‌های این بافت‌ها به‌ویژه بافت‌های درون‌شهری که آن‌ها را به حوزه‌های مسئله‌دار تبدیل می‌کند، عدم توازن کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بسیار زیاد با بافت پیرامونی سازگار می‌باشد.

از این رو در سال‌های اخیر توجه تعداد زیادی از محققان به مسئله تاب‌آوری اجتماعات محلی، به ویژه تاب‌آوری شهرها و محلات مسئله‌دار شهری جلب شده و تلاش‌هایی در زمینه تدوین شاخص‌ها، چارچوب‌ها و سایر ابزارهای ارزیابی تاب‌آوری در مقیاس‌های مختلف شهری صورت پذیرفته است. لذا نوع نگرش به مقوله تاب‌آوری و نحوه تحلیل آن، از یک طرف در چگونگی شناخت تاب‌آوری وضع موجود و علل آن نقش کلیدی دارد. از این روست که تبیین رابطه بین ابعاد مختلف در ایجاد تاب‌آوری در بافت‌های مسئله‌دار شهری، با توجه به نتایجی که در بر خواهد داشت و تأکیدی که این تحلیل بر بعد تاب‌آوری دارد از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار است و مؤلفان در این کتاب مسائل مرتبط با تاب‌آوری و بافت‌های مسئله‌دار شهری، را مورد بررسی قرار می‌دهند.

گروه مؤلفان